

Marek Pasieka*

AUSTRIACKA DROGA OD „SOCJALNEJ GOSPODARKI RYNKOWEJ”
DO „AUSTROKEYNESIZMU”

Austria po II wojnie światowej odnotowała poważne sukcesy gospodarcze w porównaniu z innymi krajami kapitalistycznymi Europy Zachodniej. Wysoka dynamika gospodarki austriackiej szczególnie dwukrotnie skupiła na sobie uwagę szerokiej opinii światowej, po raz pierwszy w okresie lat pięćdziesiątych następnie zaś w latach siedemdziesiątych¹. Oba te okresy dynamicznego wzrostu charakteryzowały się ponadto utrzymaniem stanu pełnego zatrudnienia² i umiarkowaną inflacją.

W roku 1955 kiedy Układ Państwowy odtworzył austriacką suwerenność gospodarka była istotnie opóźniona w stosunku do większości krajów Europy Zachodniej. Produkt społeczny *per capita* był w Austrii o 1/3 niższy niż w sześciu najwyżej rozwiniętych krajach europejskich, które po roku 1960 weszły w skład EWG i o 1/4 niższy niż w krajach OECD³. Dopiero kolejne 25 lat nieprzerwanego rozwoju pozwoliły Austrii na zajęcie środkowej pozycji w hierarchii uprzemysłowionych krajów kapitalistycznych. W 1980 r. produkt społeczny w Austrii *per capita* wynosił 10 600 dolarów co sytuowało ten kraj w środkowej części tabeli krajów Europy Zachodniej poniżej takich krajów jak Szwajcaria, Szwecja i Republika Federalna Niemiec, ale zarazem istotnie wyżej niż Włochy i Wielka Brytania⁴.

* Dr, adiunkt w Instytucie Ekonomii Politycznej UŁ.

¹ *Austria a Survey. Their Own Kind of Miracle*, „The Economist”, 28 VII 1973, s. 2.

² W Austrii przyjęta jest powszechnie koncepcja pełnego zatrudnienia według Beveridga tzn. stan gdy stopa bezrobocia nie przekracza poziomu 3%.

³ H. Seidel, *The Austrian Economy: An Overview*, [w:] *The Political Economy of Austria*, ed. H. Seidel, Washington 1982, s. 7.

⁴ Seidel, *op. cit.*

Awans Austrii w hierarchii krajów przemysłowych Europy Zachodniej okaże się być jeszcze bardziej imponujący, gdy ocenimy go w szerszej historycznej perspektywie i odniesiemy do katastrofalnego stanu tej gospodarki w okresie międzywojennym. W latach 1918—1933 Austria była jedynym krajem przemysłowym Europy, którego gospodarki. Analizując lata pięćdziesiąte jako okres wyjątkowo dynamicznych poziom realnego produktu społecznego nigdy nie osiągnął poziomu sprzed I wojny światowej⁵. Sytuacja gospodarcza Austrii w okresie międzywojennym przyczyniła się do rozpowszechnienia się hasła o niezdolności Austrii do samodzielnego bytu państwowego (*Lebensunfähigkeit Oesterreichs*).

Rozwój gospodarki Austrii po II wojnie światowej stoi w jaskrawym kontraście do przedwojennych trendów rozwojowych tej gospodarki. Analizując lata pięćdziesiąte jako okres wyjątkowo dynamicznego wzrostu gospodarczego należy wskazać, że „austriacki cud gospodarczy” nie był odosobniony w powojennej Europie, jeszcze wyższą dynamikę wzrostu w tych latach wykazywały takie kraje jak RFN czy Włochy. Wysoka dynamika gospodarcza większości krajów powojennej Europy wynikała z dokonującego się procesu wielkiej odbudowy, realizacji odłożonego popytu konsumpcyjnego oraz koniunktury zbrojeniowej związanej z napiętą sytuacją międzynarodową i eskalacją „zimnej wojny”.

Natomiast tzw. „drugi austriacki cud gospodarczy” lat siedemdziesiątych nosi w sobie wszelkie znamiona osiągnięcia bezprecedensowego, albowiem tak korzystne rezultaty Austria osiągnęła w sytuacji światowego kryzysu gospodarczego i energetycznego. Należy ponadto wskazać, że Austria jest małym krajem, o gospodarce otwartej, w dużym stopniu powiązanej z rynkiem światowym, całkowicie uzależnionym od importu surowców energetycznych, który z powodzeniem stał się czołową dwóm szokom naftowym. Oczywiście w gospodarce Austrii nie udało się uniknąć obniżenia tempa wzrostu w stosunku do lat przedkryzysowych, tempo wzrostu gospodarczego w Austrii w latach 1970—1981 było jednak o 0,7 punktu procentowego wyższe niż w innych krajach europejskich OECD przy równoczesnym utrzymaniu na niskim poziomie inflacji oraz bezrobocia. Tak zwany indeks ubóstwa (*misery index*) liczony jako suma stopy inflacji i stopy bezrobocia generalnie utrzymywał się na poziomie poniżej 10%, podczas gdy średnio w innych krajach europejskich OECD oscylował wokół poziomu 16—17%⁶.

⁵ W porównaniu uwzględniono wielkość produktu społecznego wytwarzanego tylko na terenach, które weszły po I wojnie światowej w skład obszaru I Republiki.

⁶ *Der Bundeshaushalt 1983*, „Bekanntnis zur Beschäftigungspolitik”, Bundesministerium f. Finanzen, s. 143—147.

Tak więc w powojennym rozwoju gospodarczym Austrii można wyodrębnić trzy zasadnicze etapy: okres udanej, dynamicznej odbudowy lat pięćdziesiątych, następnie lata sześćdziesiąte stojące pod znakiem dostosowań strukturalnych, kiedy tempo wzrostu gospodarczego Austrii było niższe niż średnie tempo w Europie Zachodniej oraz okres lat siedemdziesiątych określany mianem drugiego „cudu gospodarczego”.

Pierwsza połowa lat pięćdziesiątych była w Austrii okresem dynamicznej odbudowy gospodarczej, która dokonywała się na podstawie pomocy zagranicznej realizowanej w ramach planu Marshalla. Pomoc zagraniczna i możliwa dzięki niej realizacja programu odbudowy w latach 1948—1951, w połączeniu z udaną polityką stabilizacyjną lat 1952—1954 stworzyły podstawy dla powojennego przyspieszonego wzrostu gospodarczego Austrii. Stabilizacja i normalizacja życia gospodarczego w Austrii w latach 1948—1954 była także okresem stabilizacji płynnego dotychczas układu politycznego, czego pochodną było krystalizowanie się koncepcji polityki gospodarczej Austrii. Od roku 1948 niezmiennie do roku 1966 Austria pozostawała pod rządami tzw. „wielkiej koalicji”, partii ludowej ÖVP (Österreichische Volkspartei) i socjaldemokratycznej SPÖ (Sozialdemokratische Partei Österreichs). Jednakże partia ludowa dysponując większą liczbą miejsc w parlamencie dysponowała zawsze ze swoich szeregów kanclerza oraz obsadzała większość kluczowych miejsc w gabinecie rządowym, w tym istotne z punktu widzenia kształtowania koncepcji i praktyki polityki gospodarczej stanowisko ministra finansów. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych zaznacza się także wyraźny spadek powojennej popularności partii komunistycznej KPÖ (Kommunistische Partei Österreichs) i znaczenia sił lewicowych w Austrii. Od roku 1948 w kolejnych wyborach zarysowuje się wyraźny spadek parlamentarnej reprezentacji KPÖ, w wyniku pogłębiania się tego trendu w wyborach z 1959 r. KPÖ traci parlamentarną reprezentację.

Na skutek omówionej wcześniej ewolucji układu sił politycznych na prawo oraz faktu, że w Austrii teorie interwencyjne nieodłącznie kojarzono z gorzkimi doświadczeniami, które przyniósł z sobą system polityczno-gospodarczy III Rzeszy, uwaga ekonomistów i elit władzy zwróciła się ku teoriom neoliberalnym co znalazło wyraz w oparciu polityki gospodarczej na mieszczącej się w neoliberalnym kierunku myśli ekonomicznej koncepcji „socjalnej gospodarki rynkowej” (soziale Marktwirtschaft).

Znamienny jest fakt, że podczas gdy większość krajów kapitalistycznych Europy Zachodniej opierała się w swej polityce gospodarczej na teoriach interwencyjnych, to neoliberalną doktrynę „socjalnej gospodarki rynkowej” przyjęły RFN i Austria — kraje, które obok wspól-

noty językowej i kulturowej w okresie powojennym charakteryzowało podobieństwo sytuacji społeczno-gospodarczej.

Doktryna „socjalnej gospodarki rynkowej” wysuwając na czoło swych postulatów wolność gospodarczą, ograniczenie siły monopoli i państwa w życiu gospodarczym oraz deklarując wyrównanie skrajnych różnic w podziale produktu społecznego zyskiwała pozytywny oddźwięk w szerokich kręgach społecznych. Do twórców tej koncepcji, obok grupy neoliberałów zachodnio-niemieckich określanych dziś członkami „szkoły freiburskiej”, należał także ekonomista austriacki, pierwszy kierownik znanego wiedeńskiego Instytutu Badań Gospodarczych F. A. von Hayek. Jednakże nie on we wczesnych latach pięćdziesiątych, które były decydujące dla ukształtowania się austriackiej koncepcji polityki gospodarczej odegrał najważniejszą rolę w propagowaniu oraz wcielaniu w życie idei „socjalnej gospodarki rynkowej”. Za ojca duchowego, orędownika oraz wieloletniego praktycznego realizatora tej koncepcji w Austrii uważany jest prof. R. Kamitz.

W wyniku wyborów z roku 1953 największą liczbę miejsc w parlamencie zdobyli ludowcy, którzy desygnowali na kanclerza J. Raaba, zaś tekę ministra finansów z ramienia tej partii otrzymał prof. R. Kamitz. Okres sprawowania przez Kamitza urzędu ministra finansów, tj. okres od roku 1953 do roku 1960 w austriackiej literaturze ekonomicznej określany jest mianem „ery Kamitza”⁷, albowiem jego silna osobowość, poglądy ekonomiczne oraz realizowana polityka gospodarcza wywarła trwałe piętno na życiu gospodarczym tego okresu oraz rzutowały na politykę gospodarczą Austrii w latach następnych.

Parlamentarna debata z 1953 r. nad przedłożoną przez Kamitza a popieraną przez ludowców ustawą budżetową była w istocie debatą nad koncepcją polityki gospodarczej dla Austrii i doprowadziła nawet do przejściowego kryzysu koalicji dwu wielkich partii⁸.

Zatrzymajmy się dłużej nad przedmiotem tej burzliwej debaty albowiem starcie programów ekonomicznych dwu podstawowych partii politycznych w czasie obrad parlamentu oraz ich końcowy wynik zażyły na całej powojennej polityce gospodarczej Austrii. Przedstawiony przez Kamitza projekt budżetu przewidywał realizację polityki „drogiego i rzadkiego pieniądza”, utrzymanie stałego kursu szylinga nawet za cenę poważnego bezrobocia, utrzymanie równowagi budżetu, niepodnoszenie podatków, lecz szersze korzystanie z pożyczek zagranicznych.

Alternatywna propozycja sformułowana przez socjaldemokratów

⁷ W. Weiss, *Wirtschaftspolitik in Österreich und ihr Einfluss auf die Industrie in den Jahren 1953–1962*, Wien 1975, s. 10.

⁸ *Österreich. Chronik 1945–1972*, Hrsg. J. Siegl, Wien 1973, s. 182.

w postaci 10-punktowego programu zakładała podniesienie podatków i rozszerzenie inwestycji publicznych, zmniejszenie rozmiarów bezrobocia nawet kosztem deficytu budżetowego aż do osiągnięcia stanu pełnego zatrudnienia. Ponadto socjaldemokraci proponowali rozbudowę systemu świadczeń społecznych i wyasygnowanie znacznych środków na rozwój budownictwa komunalnego. Zaaprobowanie przez parlament przedłożonej przez Kamitza a popieranej przez ludowców ustawy budżetowej oraz odrzucenie programu socjaldemokratów oznaczało formalne zaakceptowanie doktryny „socjalnej gospodarki rynkowej”, która określała w czasach dominacji ludowców (tj. do roku 1970), a także w pewnym zakresie w latach następnych politykę gospodarczą Austrii.

Pryncypia swej doktryny oraz praktyki polityki gospodarczej prof. Kamitz, jak przystało na wieloletniego wykładowcę akademickiego, formułował wielokrotnie i przy różnych okazjach. Przedstawmy najistotniejsze spośród nich⁹:

1. Równowaga i stabilność budżetu państwa stanowi według Kamitza podstawę, na której zbudować można „socjalną gospodarkę rynkową”. Niezbilansowanie budżetu prowadzi jego zdaniem nieodwracalnie do inflacji, ta z kolei paraliżuje mechanizm cenowy, centralny mechanizm alokacyjny gospodarki rynkowej, co z kolei popycha państwo do podejmowania coraz szerszych działań regulacyjnych i planistycznych, które ze swej istoty stanowią zaprzeczenie gospodarki rynkowej.

2. W zakresie polityki podatkowej i społecznej państwa wskazywał na konieczność istnienia podatków, które pochłaniając część produktu społecznego korygują strumień dochodów w gospodarce, niwelują jaskrawe różnice w podziale produktu społecznego oraz przekształcają zaspokajanie potrzeb indywidualnych w zaspokajanie potrzeb zbiorowych. Najistotniejszym postulatem wysuwany pod adresem polityki podatkowej, jest aby nigdy nie doprowadziła ona, poprzez nadmierne opodatkowanie, do ograniczenia czy też sparaliżowania inicjatywy, gotowości ponoszenia ryzyka i wolności przedsiębiorców.

3. Państwo winno aktywnie występować w obronie swobodnej konkurencji m. in. poprzez zapobieganie tworzeniu się karteli i monopolu, albowiem swobodne kształtowanie się cen w warunkach jak najostrzejszej konkurencji należy do najważniejszych elementów gospodarki rynkowej.

4. Jeżeli chodzi o politykę koniunkturalną państwa, to Kamitz uznając konieczność jej istnienia wskazywał, że nie może ona być zasadni-

⁹ Na podstawie wykładu wygłoszonego przez R. Kamitza w Brukseli w 1954 r., za: H. Koller, *Die Österreichische Finanz — und Wirtschaftspolitik von 1952—1960*, Wien 1965, s. 14—21.

czym nośnikiem koniunktury i zatrudnienia, a jej rola winna być jedynie pomocnicza. Preferował on stosowanie środków interwencji pośredniej tzn. oddziaływania na gospodarkę poprzez pozostające w gestii państwa parametry decyzji gospodarczych, takie jak stopa rezerwy obowiązkowej, stopa redyskontowa itp. Nie dopuszczał możliwości stosowania środków interwencji bezpośredniej, takich jak szeroki poziom inwestycji publicznych finansowanych z deficytu budżetowego czy subwencji. Ponadto wskazywał, że aktywność państwa w sprawach gospodarczych winna skupiać się na działaniach długofalowych o charakterze pro-wzrostowym, sprzyjającym długookresowemu utrzymaniu wysokiej aktywności gospodarczej i podnoszeniu konkurencyjności krajowej produkcji¹⁰.

Jak wynika z zaprezentowanych wcześniej tez Kamitza odnośnie do polityki gospodarczej, to nie miała ona charakteru doraźnej, koniunkturalnej i bezpośredniej ingerencji państwa, a celem jej było zabezpieczenie sprawnego funkcjonowania mechanizmu rynkowego, w aspekcie koniunkturalnym działania pośrednie o ograniczonym zakresie oraz działania długofalowego o charakterze pro-wzrostowym.

Rok 1960 i rezygnacja R. Kamitza ze stanowiska ministra finansów po ośmioletnim okresie nieprzerwanego jej sprawowania, kończą tzw. „erę Kamitza” w polityce gospodarczej Austrii. Odchodzi twórca austriackiej „socjalnej gospodarki rynkowej”, ale trwa i umacnia się układ sił politycznych, który sprawił, że „socjalna gospodarka rynkowa” podniesiona została do rangi oficjalnej doktryny austriackiej polityki gospodarczej. Przypomnijmy, że powstała w 1948 r. „wielka koalicja” dwóch podstawowych partii politycznych, w której partia ludowa (ÖVP) odgrywała rolę dominującą desygnując zawsze z własnych szeregów kanclerza i ministra finansów przetrwała aż do roku 1966. Wybory marcowe w 1966 r. przyniosły dalsze przesunięcie w układzie sił politycznych na prawo. Nastąpił rozpad „wielkiej koalicji”, a uzyskanie przez partię ludową w wyniku wyborów absolutnej większości w parlamencie pozwoliło jej na utworzenie rządu jednopartyjnego ludowców bez udziału socjaldemokratów. Jednopartyjny rząd partii ludowej przetrwał do roku 1970.

Odejście Kamitza ze stanowiska ministra finansów w roku 1960 nie oznaczało jednak zmiany w koncepcji i w praktyce polityki gospodarczej, stworzona przez niego koncepcja austriackiej „socjalnej gospodarki rynkowej” była kontynuowana w latach 1966—1970 przez sprawującą władzę i umacniającą swe pozycje partię ludową.

W latach 1960—1970 funkcję ministra finansów w rządzie kanclerza

¹⁰ R. Kamitz, *Der Staat und die persönliche Freiheit*, „Neue Züricher Zeitung”, 12 XII 1958.

Josefa Klause (ÖVP) sprawowali kolejno: E. Heilingsetzer, F. Korinek, W. Schmitz i S. Koren, wszyscy będący członkami partii ludowej. Kontynuowali oni politykę gospodarczą w kształcie wytyczonym przez R. Kamitza nie pozostawiając na niej indywidualnego piętna. Jedynie w okresie 1964—1968 kiedy stanowisko ministra finansów powierzono W. Schmitzowi bardziej niż u Kamitza zaznaczyła się w polityce gospodarczej tendencja do konsolidacji budżetu za wszelką cenę, co z kolei wyniknęło z bardzo krytycznej oceny możliwości prowadzenia antycyklicznej polityki budżetowej¹¹.

Tak więc po okresie tworzenia i realizacji koncepcji „socjalnej gospodarki rynkowej” w latach 1953—1960, który określiliśmy mianem „ery Kamitza” lata 1960—1970 przyniosły kontynuację tej polityki przez wzmacniającą swe pozycje partię ludową.

Istotny zwrot w ukształtowanej po II wojnie światowej koncepcji i praktyce polityki gospodarczej nastąpił na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Początek tym zmianom dały daleko idące przeobrażenia, które dokonały się w tych latach w układzie sił politycznych w Austrii. W wyniku marcowych wyborów z 1970 r. socjaldemokraci (SPÖ) uzyskali względną większość mandatów w parlamencie i utworzyli jednopartyjny rząd socjalistyczny na którego czele stanął B. Kreisky jako kanclerz i H. Androsch jako minister finansów. Ten nowy układ polityczny umacnia się jeszcze w wyniku przedterminowych wyborów z października 1971 r., kiedy to socjaldemokraci uzyskują absolutną większość mandatów i kontynuują jednopartyjne rządy w nie zmienionym składzie.

Lata siedemdziesiąte pozwoliły więc na realizację planów, które snuło wiele pokoleń austriackich socjalistów, planów o jednopartyjnym, socjalistycznym rządzie w Austrii. Jednakże dojście do władzy partii socjaldemokratycznej, jak pokazała praktyka, nie pociągnęło za sobą prób realizacji socjalistycznej wizji gospodarki w Austrii. Socjaliści austriaccy od roku 1970, tj. od momentu przejęcia władzy nigdy nie powracali już w swych wystąpieniach programowych do tez zawartych w dokumentacjach partyjnych z lat 1948—1958 mówiących o potrzebie stopniowego, demokratycznego przekształcania gospodarki kapitalistycznej w gospodarkę socjalistyczną¹². Oczywiście faktyczne odejście od tych tez dokonało się już znacznie wcześniej, zwłaszcza znamienym w tym kontekście było zawarcie w roku 1948 traktatu

¹¹ W. Schmitz, *Die antizyklische Konjunkturpolitik — eine Illusion*, Frankfurt 1976, s. 9—15.

¹² G. Spychalski, *Problematyka przemian ekonomicznych w myśli Socjalistycznej Partii Austrii*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1982, Folia oeconomica 22, s. 143.

koalicyjnego z burżuazyjną Partią Ludową (ÖVP) i wspólne blisko dwudziestoletnie sprawowanie rządów. Co prawda enigmatyczne sformułowania na ten temat powracały jeszcze na stronach uchwalonego w roku 1958 tzw. *Nowego Programu*, to już w roku 1970 socjaliści obiecywali jedynie uczynienie gospodarki rynkowej bardziej efektywną oraz dbałość o większą sprawiedliwość społeczną, a za najwyższy priorytet w polityce gospodarczej uznali utrzymanie pełnego zatrudnienia¹³.

Przełomowi lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych nie towarzyszyła szersza teoretyczna dyskusja nad programem ekonomicznym SPÖ ani też powstanie teoretycznej koncepcji polityki gospodarczej, która programowałaby tę politykę na lata siedemdziesiąte i stanowiła zarazem jej teoretyczne zaplecze. Polityka gospodarcza praktykowana w Austrii w latach siedemdziesiątych, a powszechnie określana mianem „austrokeynesizmu” kształtowała się bardziej poprzez praktyczne doświadczenie aniżeli w wyniku teoretycznej dyskusji czy też jako wynik funkcjonowania teoretycznej koncepcji. Wystarczy stwierdzić, że powstanie terminu „austrokeynesizm” oraz próby stworzenia pierwszych zrębów teorii „austrokeynesizmu” przypadają na lata 1979—1980, czyli schyłek dekady lat siedemdziesiątych. Termin „austrokeynesizm” pojawił się po raz pierwszy w formie pisanej w ekspertyzie doradców ministerstwa finansów dla ministra Androscha dopiero w lutym 1979 r.¹⁴

O ile politykę gospodarczą w latach 1948—1970 łączyliśmy z nazwiskiem prof. R. Kamitza jako jej głównego architekta oraz bezpośredniego realizatora w latach 1948—1960, to polityka gospodarcza Austrii w latach siedemdziesiątych była w istotnym stopniu wynikiem działalności dwóch polityków socjaldemokratycznych, kanclerza B. Kreiskiego i ministra finansów H. Androscha, którzy piastując swoje stanowiska w ciągu całej dekady lat siedemdziesiątych uważani są za twórców „austrokeynesizmu”. Polityka gospodarcza „austrokeynesizmu” określana jest często w austriackiej publicystyce ekonomicznej mianem „linii Kreiskiego—Androscha” w polityce gospodarczej.

Na początku lat osiemdziesiątych ze sprawowania swych urzędów zrezygnowali obaj główni twórcy „austrokeynesizmu”, w roku 1981 rezygnację ze stanowiska ministra finansów złożył Androsch, a była ona wynikiem nieporozumień wewnątrz gremiów kierowniczych SPÖ na temat realizacji polityki gospodarczej w zmienionych realiach lat

¹³ T. Lachs, *Zehn Jahre Wirtschaftspolitik der SFÖ*, „Wirtschaft n. Gesellschaft” 1980, Nr. 2, s. 142.

¹⁴ H. Seidel, *Austro-Keynesianismus*, „Wirtschaftspolitische Blätter” 1982, Nr. 3.

osiemdziesiątych¹⁵. W latach 1982–1983 słabnie popularność SPÖ wśród wyborców austriackich, czego efektem są wyniki wyborów parlamentarnych w roku 1983, w konsekwencji których, aby utrzymać się przy władzy socjaldemokracji zmuszeni są utworzyć rząd koalicyjny z Partią Liberalną (FPÖ) czego nie jest skłonny zaakceptować dotychczasowy kanclerz B. Kreisky i rezygnuje ze swego stanowiska. Jakkolwiek Austria pozostająca do dziś dnia pod rządami koalicji socjaldemokratyczno-liberalnej kontynuuje tradycje „austrokeynesizmu” w swej polityce gospodarczej, to rok 1981 powszechnie uznawany jest za rok kończący realizację polityki „austrokeynesizmu” w swej czyściej i klasycznej postaci jaką ukształtowali w przeszłości jego główni twórcy K. Kreisky i H. Androsch.

W latach siedemdziesiątych Austria wyróżniała się w stosunku do innych krajów kapitalistycznych nie tylko jeżeli chodzi o występujące w jej gospodarce trendy rozwojowe, lecz także w płaszczyźnie stosowanej polityki gospodarczej i towarzyszącej jej dyskusji teoretycznej. Wielu ekonomistów z faktu stosowania odmiennej niż w pozostałych uprzemysłowionych krajach kapitalistycznych polityki gospodarczej i równoległego osiągania w porównaniu międzynarodowym istotnie wyższej dynamiki wzrostu wyciąga wnioski, że Austria zawdzięcza swe sukcesy gospodarcze lat siedemdziesiątych właściwej polityce gospodarczej. Austriacka polityka gospodarcza w latach siedemdziesiątych spotkała się też z wysokimi ocenami wielu gospodarczych organizacji międzynarodowych i zalecana była jako wzór dla innych krajów¹⁶.

Po blisko pół wieku dominacji koncepcji keynesowskich w większości wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych lata siedemdziesiąte charakteryzował nawrót do koncepcji neoliberalnych. Zwrot ku neoliberalnej polityce gospodarczej poprzedzony został przetaczającą się w latach siedemdziesiątych szeroką falą dyskusji teoretycznej, której elementami były w RFN raporty ekonomistów skupionych w tzw. „Radzie Mędrców” (Sachverständigen Rat) z lat 1974 i 1975 postulujące neoliberalną zmianę kursu w polityce gospodarczej, a w Stanach Zjednoczonych inicjatywy legislacyjne republikańskich senatorów J. Kempa i W. Rotha w sprawie polityki podatkowej oraz rozgorzała wokół nich dyskusja. Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych neoliberalizm podniesiony został do rangi oficjalnej doktryny polityki gospodarczej takich potęg ekonomicznych świata zachodniego

¹⁵ *Laenderanalyse Österreich*, „Wirtschaftswoche” 1982, Nr. 45, s. 36.

¹⁶ H. Handler, *Die Österreichische Hartwährungspolitik*, [w:] *Handbuch der Österreichischen Wirtschaftspolitik*, Wien 1982, s. 413 i 424; J. S. Dreyer, *Commentary*, [w:] *The Political Economy of Austria*.

jak Wielka Brytania, Stany Zjednoczone i RFN. Zmiany w kierunku realizacji postulatów neoliberalizmu można także obserwować w polityce gospodarczej krajów skandynawskich i Beneluxu.

W tej sytuacji Austria lat siedemdziesiątych ze swoją praktykowaną polityką gospodarczą, jak i dominującym w Austrii nurtem teoretycznej myśli ekonomicznej jawi się jako osamotniona wyspa keynesizmu po środku rozlewającego się oceanu monetarystyczno-neoliberalnej kontrrewolucji.

Przy okazji warto odnotować fakt, że teoretycznym fundamentem tzw. „ekonomii podaży”, stał się dorobek neoklasycznej „szkoły wiedeńskiej”, której reprezentantami są Hayek, Machlup, Mises-Baumol i Kirzner. W Stanach Zjednoczonych mówi się wręcz o istnieniu neoliberalno-konserwatywnej „austriackiej szkoły ekonomii”, której twórcami są wymienieni wyżej, żyjący i tworzący w USA ekonomiści austriackiego pochodzenia¹⁷.

Jednakże tezy „austriackiej szkoły ekonomii” (Austrian economics) zdobywając sobie uznanie i akceptację w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w wielu krajach kapitalistycznych, na gruncie austriackim pozostały bez echa. Nie przyjęły się i nie zostały zaakceptowane tak w praktycznej polityce gospodarczej jak i w akademickich kręgach ekonomii politycznej.

Zarówno praktyka gospodarcza, jak i dyskusja teoretyczna w Austrii w czasie trwania tzw. „socjaldemokratycznej dekady” lat siedemdziesiątych zdominowana została przez naukę keynesizmu, co wydaje się być jeszcze jednym potwierdzeniem starej prawdy, że najtrudniej jest być prorokiem we własnym kraju.

Spróbujmy precyzować co rozumiemy pod pojęciem „austrokeynesizmu”. Na wstępie należy zaznaczyć, że nie istnieje żadna spójna teoria „austrokeynesizmu”, albowiem tworzył się on (jak to już wcześniej formułowaliśmy) bardziej z praktycznych doświadczeń austriackich polityków gospodarczych aniżeli z teoretycznej refleksji. Próby tworzenia teorii „austrokeynesizmu” przypadają dopiero na przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.

Przez „austrokeynesizm” rozumieć będziemy specyficzną dla warunków gospodarki Austrii kompozycję środków polityki gospodarczej (policy mix), która stosowana była przez rząd socjaldemokratyczny w latach siedemdziesiątych i podporządkowana realizacji nadrzędnego celu jakim było utrzymanie pełnego zatrudnienia (Beschäftigungssorientierte Wirtschaftspolitik).

Autorami „austrokeynesizmu” w sferze praktycznej realizacji polityki gospodarczej byli czołowi politycy SPÖ B. Kreisky i H. Androsch,

¹⁷ I. M. Kirzner, *Method, process and Austrian economics*, Lexington 1982.

od strony teoretycznej polityka „austrokeynesizmu” inspirowana była pracami profesorów H. Seidela, E. Novotnego i F. Butschka, którzy równolegle byli doradcami ekonomicznymi socjaldemokratycznego gabinetu.

Treść „austrokeynesizmu” konstituowały trzy zasadnicze pakiety działań:

- antycykliczna polityka deficytu budżetowego, której podstawowym celem było utrzymanie pełnego zatrudnienia,
- polityka „twardej waluty”, której głównym celem było zwalczanie inflacji,
- polityka dochodów realizowana w oparciu o instytucję partnerstwa społecznego (Parteitische Kommission)¹⁸.

Na keynesowski rodowód „austrokeynesizmu”, obok oczywiście samej nazwy, wskazuje przede wszystkim fakt przykładania zasadniczego znaczenia w analizie teoretycznej jak i praktycznej polityce gospodarczej do problemów powstawania i przewyższania stanów nierównowagi w gospodarce. „Austrokeynesizm” stoi na stanowisku, że system ekonomiczny znajdujący się w stanie permenentnej nierównowagi, nie wykazujący w długim okresie cech samoregulacji i tendencji do osiągnięcia społecznie akceptowalnych stanów równowagi, a w szczególności tendencji do osiągnięcia pełnego zatrudnienia wymaga aktywnej polityki stabilizacyjnej i zatrudnieniowej. „Austrokeynesizm” tak zresztą jak cały nurt postkeynesowski uznaje stabilizacyjną politykę gospodarczą państwa nie tylko za możliwą, ale wręcz niezbędną szczególnie we współczesnym świecie „nieracjonalnych oczekiwań” i powtarzających się szoków egzogennych¹⁹. W tym kontekście według też „austrokeynesizmu” szczególnym zadaniem polityki gospodarczej jest dążenie do stabilizacji oczekiwań podmiotów gospodarujących, co staje się możliwe jeżeli politykę gospodarczą traktuje się nie jako dorywczą, krótkookresową politykę koniunkturalną, lecz jako długofalową, kompleksową i stabilną kompozycję środków polityki fiskalnej, walutowej i dochodowej.

„Austrokeynesizm” głosi pogląd, że zbilansowanie popytu i podaży na rynku pracy można osiągnąć w pierwszym rzędzie poprzez sterowanie rozmiarami i strukturą popytu globalnego w gospodarce, co pociągnie za sobą wzrost sprzedaży na rynku, a w konsekwencji zwiększony popyt na siłę roboczą. Ważnym elementem polityki „austrokeynesizmu” osiągnięcia pełnego zatrudnienia są inwestycje, które

¹⁸ H. Seidel, *Der Anschluss und des Industriesystem*, „Spectrum Austria-
cea” 1980.

¹⁹ H. J. Dudler, *Die Erfolge und Misserfolge des Keynesianismus in der
Nachkriegszeit*, „Wirtschaftspolitische Blätter” 1982, Nr. 3.

nie tylko kreują popyt, lecz także pozwalają na utrzymanie międzynarodowej konkurencyjności oraz tworzą możliwości wzrostu płac realnych²⁰.

W teorii i praktyce gospodarczej „austrokeynesizmu” odnaleźć można wątki pozwalające stwierdzić, że pozostaje on pod silnym wpływem teorii „gospodarki stałych cen” J. Hicksa. Wielu ekonomistów austriackich uważa, że gospodarka Austrii wraz ze specyficzną jej instytucją partnerstwa społecznego stanowi klasyczny przykład „gospodarki stałych cen”²¹.

Przypomnijmy, że zgodnie z tezami Hicksa o „gospodarce stałych cen”, rynkowe procesy dostosowawcze nie dokonują się lub też nie dokonują się całkowicie za pośrednictwem mechanizmu cenowego lecz produkcja reaguje bezpośrednio na zmiany popytu przy stałych cenach (flexible-quantity economy). Badania empiryczne potwierdzają zresztą słusność tezy, że ceny na najważniejszych rynkach towarowych w Austrii wykazują mniejszą elastyczność niż w innych uprzedyskutowionych krajach kapitalistycznych.

Austriacka gospodarka na zmiany popytu wydaje się reagować przede wszystkim poprzez dostosowanie ilościowe, a nie cenowe. Tak istotna dla prawidłowego funkcjonowania keynesowskiego globalnego sterowania niską reakcją cenową zasilania popytowego gospodarki wynika w dużym stopniu z faktu, że w Austrii wiele cen jest administrowanych, inne zaś poddane kontroli Komisji Parytetowej.

Zaprezentowana ewolucja polityki gospodarczej w Austrii w okresie po II wojnie światowej pozwala postawić tezę, że podstawowym czynnikiem sprawczym dokonujących się przemian w podejściu do realizowanej polityki gospodarczej były przemiany w układzie sił politycznych w Austrii, które z kolei uwarunkowane były zmianami nastrojów i postaw społeczeństwa austriackiego.

W analizowanym okresie można wyraźnie wyodrębnić dwa podstawowe podejścia do polityki gospodarczej państwa. Okres od roku 1955 (tj. od momentu podpisania Układu Państwowego) do roku 1970 stoi pod znakiem realizacji neoliberalnej koncepcji „socjalnej gospodarki rynkowej”, koncepcji, która stanowiła credo polityczne sprawującej w tych latach władzę partii chadeckiej. Przełom w tak ukształ-

²⁰ E. Novotny, *Beschäftigungsorientierte Wirtschaftspolitik und Strukturwandel — der Weg „Österreichs“*, *Wirtschaftspolitik und Wirtschaftliche Entwicklung*, Hrsg. J. Langkau, C. Köhler, Bonn 1985; L. Beinsen, *Ziele und Instruments der oester. Wirtschaftspolitik*, [w:] *Handbuch der Österreichische...*, s. 153–157.

²¹ Novotny, op. cit.; Seidel, *Der Ausschluss und...*; H. Ostleitner, *Zu den Grundlagen der wirtschaftspolitischen Konzeption der SPÖ*, *Handbuch der Österreichische...*, s. 136.

towanej po II wojnie światowej tradycji polityki gospodarczej należy wiązać z dojściem do władzy partii socjaldemokratycznej, której koncepcję polityki gospodarczej („austrokeynesizm”), realizowaną w latach 1970—1986, należy zaliczyć do nurtu postkeynesowskiego.

Drugim wnioskiem, który nasuwa się z zaprezentowanej wcześniej analizy jest teza o odmienności i autonomiczności austriackich procesów kształtowania koncepcji polityki gospodarczej w stosunku do tendencji zarysowujących się w większości wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Podczas, gdy w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych większość tych krajów opierała się w swej polityce gospodarczej na teoriach interwencyjnych, Austria przyjęła neoliberalną doktrynę „socjalnej gospodarki rynkowej”. Natomiast począwszy od połowy lat siedemdziesiątych, gdy w większości krajów kapitalistycznych obserwujemy zwrot ku teoriom monetarystyczno-neoliberalnym Austria skłania się ku koncepcjom postkeynesowskim.

Marek Pasieka

AUSTRIAN ROAD FROM „SOCIAL MARKET ECONOMY”
TO „AUSTROKEYNESISM”

The article presents evolution of the economic policy concept in Austria after the Second World War. The author distinguishes two main stages in Austria's postwar economic policy. The first stage in the years 1955—1970 was a period characterized by predominance of the concept of „social market economy”, which constituted a political credo of the Christian Democratic Party being at power in those years. A turning point in the previous neoliberal tradition of the economic policy in Austria took place when the Social Democratic Party came to power. Its „Austrokeynesism” concept realized in the years 1970—1986 may be included to the post-Keynesian trend.